

ВСТУП

Час невинно рухається уперед. Разом із тим людське суспільство також бурхливо прогресує і розвивається. Однак, попри стрімкий розвиток та помітну секуляризацію багато людей скеровує свій погляд до чогось вищого та таїнственного. Інколи навіть невіруючі люди переживають моменти, коли у глибині свого єства вони мимоволі прагнуть поєднатися з Божою присутністю через молитву.

Як невимовна зустріч з Богом, молитва є невід'ємною складовою кожної релігії. Проте у житті християнина вона — джерело радості та спілкування із Творцем. Під час свого земного життя людина природно виражає свою молитву до Бога через різноманітні зовнішні форми. Найчастіше християни здійснюють це через коліноприклонення, хресне знамення, возношення рук, а також через різні жести й обряди.

Перші християни добре розуміли важливість та сенс молитви. У цьому ми можемо переконатися із заклику апостола Павла: «Нічим не журіться, але в усьому молитвою і благанням з подякою висловлюйте ваші прохання Богові» (Фл. 4, 6). Із книг Нового Завіту довідуємося, що від початків Христової Церкви люди, котрі наверталися до християнства, розуміючи молитву як фундамент та основу своєї віри, «... постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах» (Ді. 2, 42).

Молитва, яка є спільною для всіх християн цілого світу — це «Господня молитва» або, як ми її ще називаємо, «Отче наш». Саме її Ісус на прохання своїх учнів, щоб навчив їх молитися (пор. Лк. 11, 1), подав як зразок. Її текст можемо знайти у Євангелії від Матея 6, 9–13, та від Луки 1, 2–4.

Господня молитва є чи не першою молитвою, яку молиться християнин. Її також з-поміж усіх молитов промовляємо найчастіше, оскільки це звернення до Бога Отця проказуємо під час кожного богослужіння. Усвідомлюючи те велике значення та духовну глибину, які містить у собі Господня молитва, святі Отці ранньої Церкви і богослови нашого часу намагаються прокоментувати її для кращого розуміння. Одним із Святих Отців VI століття, який створив коментар до неї, був преподобний Максим Ісповідник.

Аналізуючи сьогоденну реальність, варто зазначити, що люди, які моляться цією молитвою, дуже часто розуміють її зміст як прохання лише про матеріальні блага для себе або ближніх. Наприклад, вираз «хліб насущний» трактують як щоденну поживу. Щодо інших прошень, то мало хто над ними роздумує, а тим більше їх розуміє. Тому актуальність дослідження визначається спробою віднайти і структурувати в тлумаченні Максимом Ісповідником Господньої молитви її богословський сенс. Звідси, мета нашої дипломної роботи — це глибинне пережиття таїнственной зустрічі з Богом, Котрого ми шукаємо завдяки кращому розумінню тих слів, якими ми звертаємося до Господа. Це богословське осмислення Господньої молитви. Опираючись на тлумачення преподобного Максима Ісповідника, спробуємо представити його розуміння кожного прошення цієї молитви, подаючи для порівняння коментарі інших вчителів духовного життя.

Щодо структури нашого дослідження, то воно поділене на два розділи. У першому заради багатоаспектного розуміння коментаря Максима Ісповідника на Господню молитву поміщаємо історичні біографічні відомості про автора. Зокрема помітний акцент робимо

на подвижницькому й аскетичному житті преподобного, на його безнастанному молитовному подвигу як всецілій довірі себе Богові. У другому пункті праці розміщені відомості про його творчу спадщину, завдяки якій можемо зробити висновок про те, що святий Максим Ісповідник був не лише великим мислителем, але й апологетом віри. Через свої глибоко богословські твори він не лише полемізував з єретиками, але й утверджував у вірі тих, хто був уражений сумнівами щодо правдивості християнської віри. У цьому розділі також висвітлюємо методи подолання пристрастей через молитву згідно з вченням преподобного. Використовуючи методи аналізу і синтезу, намагатимемося пізнати основні положення аскетичного і містичного вчення Максима Ісповідника.

У другому розділі досліджуємо богословські коментарі святого Максима Ісповідника на кожне прошення у Господній молитві, заради полегшення їх подальшого виконання і втілення у життя. Зокрема проаналізуємо вступ автора до цієї молитви, зробивши висновок про те, що святий ставиться до неї з великим благоговійним трепетом й смиренно усвідомлює безсилля у своєму поясненні без допомоги «згори», тобто від Дателя молитви. Тому в першому пункті у світлі пояснення святого прокоментуємо вступні слова Господньої молитви, у яких міститься свідчення про Особу Того, до кого ми будемо звертатися. Також проаналізуємо заклик преподобного Максима щодо очищення ума від нечистих помислів та пристрастних бажань, щоб бути гідними звернутися до свого небесного Отця і бути вислуханими. У цьому руслі осмислимо конкретні прошення молитви, в яких проситимемо, щоб Боже Ім'я святилося у нас, про прихід Його Царства, щоб Його свята воля була виконаною у нас. У третьому пункті розглядатимемо інші прошення, здійснення яких є необхідним для нашого спасіння.

У процесі пошуку тематичної наукової літератури виникла проблема відсутності ґрунтовних досліджень творчості преподобного Максима Ісповідника, зокрема його аскетичних творів. Саме це стало чи не основною проблемою у написанні нашої праці. Брак досліджень та відповідних перекладів самого літературного доробку Максима ми спробували компенсувати творами російських патристів і богословів (С. Епіфановича, В. Соловйова, А. Сідорова, С. Заріна та ін.), а також західних дослідників (Т. Шпідліка, Ж.-К. Ларше, Альфонса Лігуорі). Для доступності й зрозумілості нашої праці в рідному українському середовищі використаємо напрацювання українських богословів, зокрема їхні коментарі молитви «Отче наш» подані крізь призму ментальності та культури нашого народу. Для цього ми опрацювали відповідні твори Андрея Шептицького, Мирослава-Івана Любачівського та ін. Основним джерелом для написання праці стали переклади творів Максима Ісповідника, здійснені російським професором Олександром Сідоровим, а також дослідження Сергія Епіфановича.

Услід за святим Максимом Ісповідником відчуваємо трепет та переживання у написанні праці, яка містить в собі пояснення Господньої молитви. Адже саме молитва стимулює шукача істини до глибокого містичного спілкування з Богом. У нашому дослідженні немає готових рецептів того, як правильно молитися, щоб досягнути молитовних висот. Радше міститься запрошення до глибшого пізнання Господньої молитви та особистого спілкування через неї з Творцем.

ВИСНОВКИ

На сторінках нашої дипломної роботи ми помістили й проаналізували життєвий і творчий шлях одного зі Святих Отців Церкви — преподобного Максима Ісповідника. Його внесок у богословський розвиток Христової Церкви великий. Багатою та різноманітною є його творча спадщина, в якій синтезовано богословське вчення. Окрім глибоких догматичних трактатів, преподобний Максим багато уваги приділив розгляду тем, які стосуються духовного життя людини. В цій дипломній роботі ми намагались продемонструвати це через аналіз тлумачення преподобного на Господню молитву «Отче наш». Не оминаючи мети нашого дослідження, ми також старалися дослідити пояснення молитви, вчителем якої є Господь наш Ісус Христос, порівнюючи думки і твердження святого з навчанням інших авторів та учителів духовного життя. Також спробували розкрити основні аспекти Господньої молитви, розуміння та практикування якої допоможе людині на шляху до обоження.

У першому розділі дипломної роботи ми вказали на чинники, які мали вплив на формування свідомості святого Максима Ісповідника. Підсумовуючи, зазначимо, що одним з найважливіших факторів, завдяки яким преподобний Максим осягнув висот святості, було виховання у християнській сім'ї. Завдяки християнській атмосфері в сімейному середовищі преподобний протягом свого дорослого самостійного життя зміг не піти на компроміс зі злом, захищаючи Христову Церкву ціною своєї крові, тим самим подаючи нам приклад ревного християнина. На формування його аскетичного світогляду вплинули авторитетні попередники, зокрема Євагрій Понтійський та св. Діонісій Ареопажит. Саме їхні твори часто були для Максима Ісповідника точкою опори у богословствуванні.

У другому розділі, який безпосередньо стосується Господньої молитви, ми розглянули кожне прошення молитви зокрема. Проаналізувавши тлумачення Максима Ісповідника на них, приходимо до висновку, що звертатися зі сміливістю до Господа, як до свого Батька, може лише духовно очищена людина. При цьому автор трактує саме очищення не поверхнево, наголошуючи не лише на подоланні пристрастей, але й на очищенні ума. З аналізованих нами джерел літератури стає явним те, що преподобний Максим Ісповідник у духовному житті акцентує на важливості молитви. Зокрема серед тих чеснот, які сприяють духовному зростанню в любові до Бога і ближніх, він згадує саме молитовність. Адже кожна людина у своєму земному житті рухається в напрямку до зростання в досконалості. Проте на цьому шляху перешкодою є пристрасті, якими диявол намагається заволодіти нею. Саме молитва, як зауважує преподобний, сприяє подоланню таких пристрастей.

Під час написання нашої дипломної роботи у процесі дослідження цієї теми ми відчули певні труднощі, пов'язані з відсутністю ґрунтовних досліджень, доступних для українського читача.

Наша дипломна робота не претендує на всеохопність, оскільки тема молитви є багатогранною і потребує досліджень у різних аспектах.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I ЖИТТЯ СВЯТОГО МАКСИМА ТА ЙОГО БОГОСЛОВСЬКА СПАДЩИНА 7

1. Короткий екскурс житієм Преподобного Максима Ісповідника 7
2. Характеристика творчості преподобного Максима Ісповідника 13
3. Вчення преподобного Максима Ісповідника про молитву 21

РОЗДІЛ II КОМЕНТАР ПРЕПОДОБНОГО МАКСИМА ІСПОВІДНИКА НА ГОСПОДНЮ МОЛИТВУ 30

1. Вступні слова молитви: «Отче наш, Ти, що єси на небесах» 30
2. Прошення щодо Бога 34
 - 2.1 «Нехай святиться ім'я Твоє» 34
 - 2.2 «Нехай прийде Царство Твоє» 36
 - 2.3 «Нехай буде воля Твоя, як на небі так і на землі» 40
3. Прошення щодо людини 42
 - 3.1 «Хліб наш насущний дай нам днесь» 42
 - 3.2 «І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим» 45
 - 3.3 «І не введи нас у спокусу» 47
 - 3.4 «Але визволи нас від лукавого» 49

ВИСНОВКИ 52

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 54